

Även beträffande denna typ träder emellertid Hedeby fram som säker tillverkningsplats. Den bronsstamp, som här blivit funnen för tillverkning av smycken av detta slag,¹² visar ett mönster karakteristiskt för spännena i deras bäst utbildade form.

Givet är att filigransmycken av nu nämnd beskaffenhet kunna ha skapats även på andra håll än i Hedeby (och ha säkerligen också blivit det), men utbredningen av typen anger att tillverkningen väsentligen hört hemma i området kring sydvästra delen av Östersjön, där Hedeby spelade en dominerande roll som handels- och konstcentrum. Det kan ifrågasättas, huruvida ej de finare arbetena från 900-talet i filigran och granulation, spännan, hängsmycken, torshammare etc, blivit till inom detta område samt härifrån spritts åt norr och öster. Man kan även i fyndens fördelning spåra seglationsleden Hedeby—Birka. Filigrantekniken har troligen utövats även i Birka, där bl. a. skivformiga spännan med banddjur torde ha framställts. Om den haft någon större omfattning där är emellertid tvivelaktigt. Fynden från Birkagravarna tyder ej på detta. Men man har ej varit främmande för denna konststart under vikingatidens senare del. De barocka, tidigt medeltida bucklorna från Östsvrige visa dess direkta fortlevande, men de vittna också om den betydande smak- och kvalitetsförsämring som vid sagda tid inträtt inom detta hantverk.

Mårten Stenberger

DEN KONSTHISTORISKA KONGRESSEN I LINZ

Det var inte alldeles oväntat, att våra kolleger i Österrike skulle bli de första, som efter kriget anordnade en konsthistorisk specialkongress, inskränkt uteslutande till ämnen fallande inom det första årtusendet av vår tideräkning. I kongressstaden, Linz, hade man nämligen just avslutat restaureringen av en liten kyrka, som trots sin litenhet visade sig ha den allra märkligaste byggnadshistoria (mera därom nedan). Men man glädde sig helt säkert inte enbart åt att visa denna klenod. Ännu betydelsefullare var det, att efter årtal av isolering åter igen få träda i kulturell kontakt med kolleger från andra länder och att på detta sätt få bidra till återuppbyggnaden i vidsträcktare mening än den inom nationella skrankor inneslutna.

Kongressen ägde rum under några soliga och sommarvarma dagar i slutet av september 1949 och var närmast avsedd som ett utbyte av rön och erfarenheter mellan forskare från Österrike, Italien och Schweiz. Från dessa länder blev det även en talrik uppslutning, medan det övriga Europa företrädades av endast tre representanter, nämligen en från Frankrike, en från Holland och en från Sverige — undertecknad. Sammanlagt hade kongressen ett 70-tal deltagare.

Här skall inte lämnas någon utförligare redogörelse rörande alla de

¹² H. Jankuhn, a. a., s. 75, Abb. 30.

föredrag, diskussioner och utflykter, som förekom vid kongressen, eftersom allt detta kommer att göras tillgängligt i en särskild publikation. Några viktigare punkter på programmet torde dock vara av intresse att omnämna även i en kortare reserapport som denna.

Värdfolket hade, som ovan nämnts, en ganska sensationell nyhet att visa, nämligen den nyrestaurerade kyrkan St. Martin i Linz, som ifrån en oansenlig och förgäten tillvaro plötsligt upphöjts till rang och heder av att vara den äldsta kyrkan i hela Österrike. Dess byggnadshistoria är mycket komplicerad och den blev föremål för livliga debatter, men så mycket torde i varje fall vara säkert, nämligen att den vilar på romerska byggnadsgrunder, ja, att den kanske rent av är uppförd i direkt anslutning till en pelarburen hallanläggning av romerskt ursprung. I sin prekarolingiska dräkt synes kyrkan ha haft en östvägg avslutad med tre absider och sidoväggarna artikulerade med ett system av nischer placerade mellan den äldre byggnadens kvarstående pelare. Under senare tider har kyrkan genomgått flera förändringar — såväl romanska som gotiska detaljer kunna konstateras — men märkligt nog har det väsentliga av grundkaraktären bevarats, och särskilt nu efter restaureringen är det möjligt att direkt på murarna »läsa» kyrkans byggnadshistoria som i en öppen bok. Österrikisk sakkunskap har här på ett enastående lyckligt sätt förmått att skänka forskningen vad den behöver utan att göra våld på det helgade rummets ändamål att tjäna en kristen församlings gudstjänstliv.

Men även Schweiz och Italien lämnade ytterst värdefulla bidrag till kongressen. Särskild uppmärksamhet väckte redogörelsen för de imponerande prekarolingiska målningssviter, som påträffats i Castelseprio, Lombardiet, samt i kyrkor i Graubünden och Wallis i Schweiz. Den konsthistoriska forskningen har inte varit särdeles övergödd på denna punkt, och det är väl inte utan att man numera tvingas modifiera mången slentrianmässigt framkastad mening om den kontinentala konsten under »the dark ages».

Från italiensk sida presenterades även nytt material av langobardisk stenplastik, medan man från schweizisk sida redogjorde för restaureringar och utgrävningar av äldre preromanska kyrkoanläggningar. Ett holländskt bidrag behandlade grävningar i Holland, varvid bl. a. en preromansk kyrka med en östlig avslutning i tre absider framkommit, den första i sitt slag i detta land. På detta sätt kom en stor del av kongressens problemdiskussioner att röra sig om ämnen nära anslutande till det österrikiska huvudmonumentet, Martinskyrkan i Linz.

Vid utflykterna fick man emellertid även del av mycket annat. Romerska minnen kunde sålunda studeras såväl vid besök i Lauriacum som i Wells, och imponerande barockarkitektur vid besök i de stora klosterstiftelserna St. Florian och Kremsmünster. På sistnämnda plats hade man ordnat med en särskild utställning av den berömda Tassilokalken samt de inte mindre märkliga Ijusstakarna, och man hade dess-

utom lånat in det likaledes vida berömda Cuthbert-evangeliarier från Wien och i anslutning därtill samlat en mängd samtida och besläktade handskrifter och handskriftfragment, vilka blevo föremål för livliga studier från kongressdeltagarnas sida.

Det behöver väl till slut knappast påpekas att gästfriheten stod på höjdpunkten av vad man kan önska, och att land och folk i Österrike, de hårda tiderna till trots, fortfarande äger den tjusning och charm som alltid funnits i denna del av Europa.

Wilhelm Holmqvist

FRÅN UTSTÄLLNINGEN AV KYRKLIG KONST I KALMAR 4—11 SEPTEMBER 1949

Som en senkommen och ganska anspråkslös avläggare till de stora utställningarna av kyrklig konst, som påbörjades i Norrköping 1906 och Strängnäs 1910 och sedan berört de flesta områden av landet, kan man betrakta den lilla, tyvärr alltför kortvariga utställning som under en vecka i september kunde studeras i Kalmar konstmuseum. Den anonyma katalogen — med en kort introduktion av Johnny Roosval — anger på omslaget att utställningen omfattar åtta sekler av kyrklig konst från Kalmarbygden och Öland samt nutida religiöst måleri. Den sistnämnda avdelningen innehöll visserligen flera verk av intresse, men både kvantitativt och kvalitativt dominerade den äldre konsten. Silveravdelningen innehöll många värdefulla föremål, bland vilka Kalmar domkyrkas skatter från 1600-talet och närmast följande århundrade kanske tilldrog sig det största intresset. Bland äldre textilier dominerade de nyligen av Pietas behandlade östtyska broderier från ca 1400 som nu pryda mässkrudar från Madesjö, Småland.¹ Ur konsthistorisk synpunkt värdefullast och minst kända var emellertid några av de till ett tjugotal uppgående hela eller fragmentariska medeltida altarprydnaderna i skulptur och måleri som hade utställts. Då katalogens uppgifter är alltför knapphändiga och ofta vetenskapligt mindre tillfredsställande — den lär av praktiska skäl ha måst iordningställas innan föremålen kommit in till utställningen — skall här några av de viktigaste konstverken närmare kommenteras, vilket kan vara nyttigt även av den anledningen att alltför få konsthistoriker och andra intresserade utanför länet kände till utställningens existens.

Äldst bland skulpturerna var enligt katalogen en Kristusbild från ett triumfkrucifix i Mörbylånga, Öland, och den skulle härröra från 1200-

¹ De medeltida broderierna hade helt broderats över i en småländsk verkstad under 1600-talet och sedan denna »förbättring» skickligt avlägsnats framstår det ursprungliga konstverket ovanligt friskt.